

Mykines, waar mens en vogel buren zijn

Door Hein Rijken

Wie in navolging van de Ierse monniken van Schotland noordwaarts gaat richting IJsland, treft na 300 km een twintigtal half verdrongen bergtoppen: de Fär Öer. Veilige dijken in volle zee voor een handvol vissers, vogelvangers en schapenfokkers. Omspoeld door de warme golfstroom heerst er een mild klimaat met gemiddelde temperaturen van 4 °C in de koudste en 11 °C in de warmste maand. Regen is dagelijkse kost en slechts 80 dagen per jaar weet de zon tot hier door te dringen. Deze eenzame eilanden bestaan uit basalt en tuflagen. Op de hoogvlakten groeien hei en gras, maar nauwelijks bos dankzij de eeuwenlange schapenteelt. Toen men bij de hoofdstad Torshavn plantages en tuinen aanlegde, werden Merel en Roodborst vaste broedgasten. In dit eenzijdige landschap voelen slechts weinige vogels zich thuis. Die weinige soorten zijn echter rijk aan individuen. Aan de klifkusten van honderden steile meters wonen miljoenen meeuwen, stormvogels en Alken. Hierbij vallen de menselijke bewoners qua aantal in het niet.

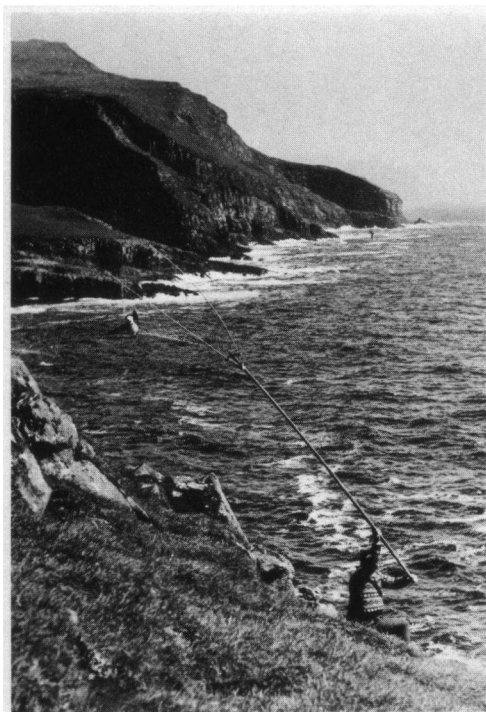
De geografische ligging van de Fär Öer weerspiegelt zich in zijn vogelbevolking. Meer dan 220 soorten bezochten de Schapeneilanden waarvan er 53 geregeld tot broeden komen. Vrijwel alle Faeringer vogels staan in Brittanië op de broedlijst genoteerd, voor IJsland gaat dit niet op. De Rotsduif, Rotspieper en Veldleeuwrik zijn er niet in geslaagd de sprong van de Fär Öer naar het noorden te maken. De Paarse Strandloper daarentegen komt wel tot nestelen op IJsland en de Fär Öer; doch niet zuidelijker. Door de moeilijke bereikbaarheid van deze archipel heeft de Watersnip zich tot een apart ras ontwikkeld, een ras dat wij ook op St. Kilda, de Shetlandeilanden en IJsland aantreffen. De Eidereend, Zwarte Zeekoet en Spreeuw voeren ook 'faroensis' achter hun soortnaam.

Op de Fär Öer hebben de vogels het altijd zonder de mens kunnen stellen, het omgekeerde is niet het geval. De Papegaaiduiker, Zeekoet, Alk, Jan van Gent, Noordse Stormvogel, Pijlstormvogel en Kuifaalscholver dienden de mens tot voedsel. De zachte, witte borstveren van de Alk vulden zijn kussens en beddetijken.

Een grasdak-woning, typische Far Oerse bouw. Mykines, Fär Öer

Foto: J. A. J. Vink

Vogelvanger met gevangen Papegaalduiker, Mykines, Fär Öer
Foto: J. A. J. Vink

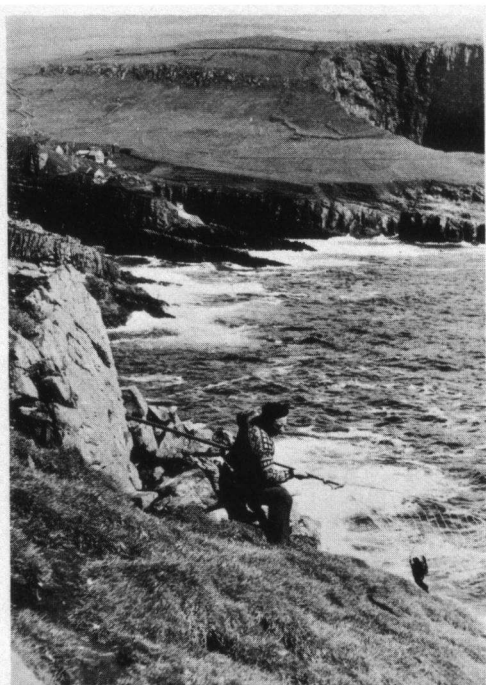
Nog steeds vangen de Faeringers deze vogels en oogsten de eieren, de steile kliffen zijn hun akkers. Zoals een boer zijn gewassen, zo kennen zij de broedgewoonten en nestelgebruiken van de klifbroeders. De eilandbewoners beklimmen de rotsen niet, maar laten zich aan touwen zakken langs de wand. Met de benen schommelend zwaaien zij zich op een richel. Dan verzamelen zij de koeteneieren — jaarlijks een half miljoen. Met een net aan een lange stok plukken zij de Zeekoeten uit de wand, soms 30 in een haal. Tientallen meters lager koersen de Eidereenden. Deze vangmethode wordt 'fygling' genoemd. De meest gebruikte methode is het 'flegging', waarbij de vogels in de vlucht gegrepen worden, zoals wij zullen zien.

Een enkele maal namen de dieren posthuum wraak. In de dertiger jaren stierven velen aan de ornithosis. Deze longziekte tast met name jonge vogels en volwassen mensen aan. De slachtoffers vielen voornamelijk onder de vrouwen die jonge Noordse Stormvogels plukten.

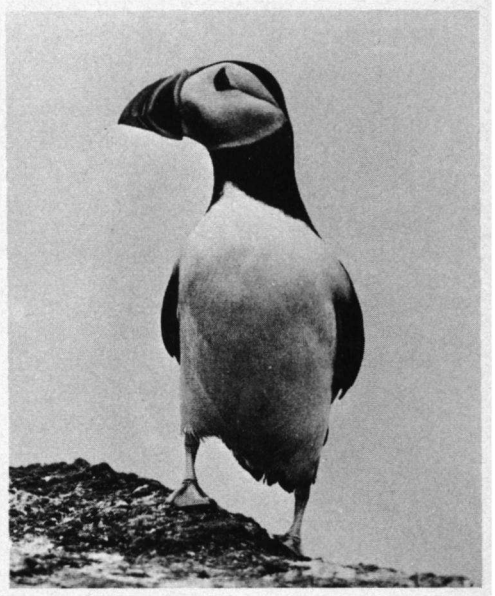
Alleen op de meest geïsoleerde eilanden spelen de vogels nog een belangrijke rol in het dagelijks leven van de Faeringers. Jaap Vink en Hein Rijken willen hier iets van proeven. In de zomer van 1973 gaan wij daarom op weg naar Mykines, de westelijke voorpost van de Fär Öer.

De zee rond Mykines is zo stormachtig sterk, dat deze uithoek soms weken onbereikbaar is. Ook wij moeten wachten en verblijven op de nabijgelegen eilanden. Wij trekken door het troosteloze heuvellandschap van karig groen, waterstroompjes, dotterbloemen, uitgestoken turfplaggen en soppige moerassen. Het land van de Goudplevier, Watersnip, Regenwulp, Scholekster en Graspieper. Raven buitelen langs de rotshellingen. Roodkeelduikers, Brilduikers en Middelste Zaagbekken zwemmen op het Toftameer, een Grauwe Franjepoot beschermt zijn jongen. In het Svinaskoradel ten noorden van Sakson huizen tientallen Grote en Kleine Jagers. Op terpjes vinden wij de nesten. Mensen komen wij nooit tegen. Na enkele dagen behaagt het de zee ons naar Mykines te laten gaan. Een Grote Burgemeester doet het bootje uitgeleide uit Sorvagur. Buitengaats omzeilen de Noordse Stormvogels het scheepje. Tussen de torenhoge rotspunten van Tind- en Gashohmur storten Jan van Genten zich als stenen omlaag, wolken

Vogelvanger op papegaalduikersvangst, Mykines, Fär Öer
Foto: J. A. J. Vink

Zeekoeten en Alken snellen langs. Papegaaiduikers proberen op te vliegen als de boot hen nadert. De golven zijn zo hoog dat vele dieren — net los van het zoute water — weer omlaag worden geslagen. Wij varen onder de basaltkliffen, witgespikkeld waar de Drieteenmeeuwen hun nesten vol schijten, groen waar grasruikers wapperen met een stormvogelei in top. Wij draaien een baai binnen en springen aan land. Mykines is niet groot: 11 km², zijn hoogste top: 560 m. Steeds eenzamer wordt het eiland. Telde het na de oorlog 150 inwoners, nu zijn het er nog 30. Voor het grootste deel hebben zij zich verschanst in lage grasdakhuizen, holen als de nestgangen van de Papegaaiduiker. Aan de balken hangt walvisvlees te drogen naast groen beschimmelde schapenbouten. In het dorp klinkt de roep van de Stormvogel luider als van de enkele Huismus. Deze laatste heeft zich pas in 1954 op Mykines gevestigd.

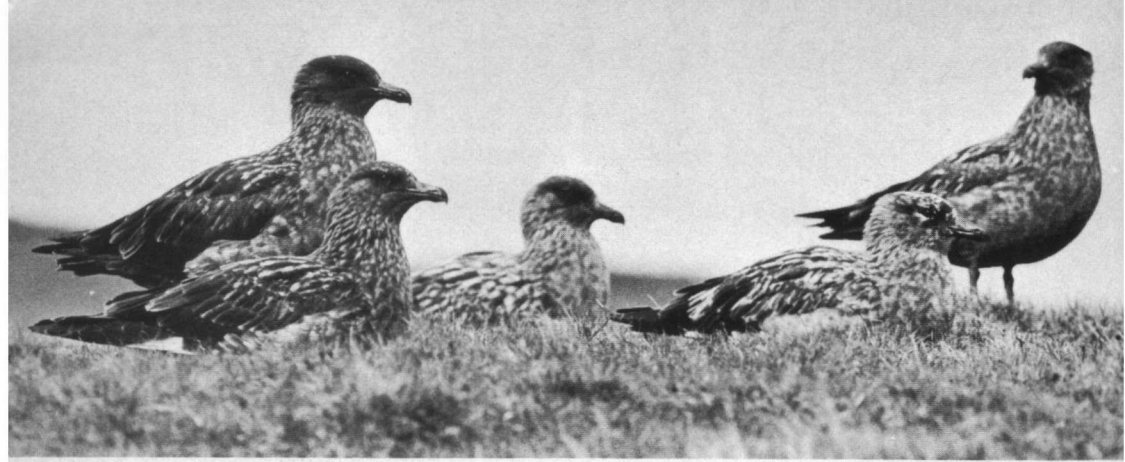
Papegaaiduiker, Fär Öer
Foto: J. A. J. Vink

Wij gaan op pad. De grashellingen zijn bezaaid met rotsblokken en Papegaaiduikers. Met duizenden staren ze doodstil boven hun witte buiken naar de oceaan. Zij zoeken de hoge rotspunten, want hun lompe lijven komen moeilijk los van de grond. Rotsduiven komen over, een Smelleken strijkt neer. Op de kale steen zingen Rotspiepers en Winterkoninkjes. De Winterkoninkjes en Spreeuwen van de Fär Öer zijn veel groter dan hun soortgenoten in het warmere Nederland. Een aanpassing aan de koudedie bekend staat als de regel van Bergmann.

Het pad voert naar een brug over een smalle sont naar Mykineshohnor. 's Nachts roepen hier de Noordse Pijlstormvogels, de Stormvogeltjes en Vale Stormvogels. Later zullen wij op zee Stormvogeltjes tegenkomen. Petrels noemt de Engelsman ze. Wanneer ze bij ruw weer laag over de golven fladderen met bengelende pootjes, lijken ze op het water te lopen, net als de apostel Petrus. Noordse Sterns bestoken ons. Vergeefse moeite, want hun nesten zijn leeggehaald door de Kleine Mantelmeeuwen.

Wij klimmen naar de klifkust aan de noordkant waar de Drieteenmeeuwen krijsen. De rotsranden kleuren zwart van de Zeekoeten en wit van de Jan van Genten. De Genten of Sula's zijn de trots van Mykines, want zij broeden nergens anders op de Fär Öer. Als de koninklijke vogels in het voorjaar arriveerden, trokken in vroeger jaren de meisjes van Mykines hun tegemoet. Ze verwelkomden hen, wuivend met hun witte schorten als gentenvleugels. Tot voor 10 jaar gingen de mannen langs de wanden op fygling expeditie. In de nacht omlaag gelaten knuppelden ze honderden genten dood. Nu wordt de Sula vrijwel ongemoeid gelaten van wege het gebrek aan mankracht. De klifvogels zijn nooit schuw geworden door het vangen. Vluchtneiging is geen erfelijke eigenschap van deze beesten die ver van het continent geen roofdieren hadden te vrezen. Pikar- en Flottidvangers, twee rotsnaalden voor de zuidwestpunt van het eiland, zijn wit gekroond van de parende, vechtende en broedende genten. Via de zuidkust, waar Zwarte Zeekoeten nestelen, keren wij terug naar het dorp. Kuifaalscholvers vliegen een eind mee op.

Abraham Joensen weet veel van vogels. Wij maken kennis met elkaar. Wanneer wij hem de Vogelgids tonen, blijkt hij de helft van de dieren wel gezien, gevangen of gegeten te hebben, o.a. Killdeerplevier en Ross' meeuw. Samen lopen wij naar Lundaland, het land van de Papegaaiduikers. Joensen draagt over zijn schouder een fleggestong. De 4,5 m lange, Y-vormige stok heeft een vangnet tussen de poten. De papegaaiduikerkolonies zijn al van grote afstand te herkennen. Het gras is door de mest donkergroen en zit vol zwarte gaten. Uit de grond klinkt een zacht

Grote Jagers. Shetlands, 10 juni 1971

Foto: Hans Schouten

gegom. De 'clowns van de zee' nestelen in zelf gegraven holen van ca. 1 m diepte. Op Svalbard broeden zijn in rotspleten en onder steenbrokken. De grond is daar hard bevroren bij de aanvang van het broedseizoen. Hier vinden wij nooit zo'n rotsenbroeder. De vogel legt één wit ei, maar heeft merkwaardigerwijze twee broedplekken net als de Alk en de Kleine Alk. De in 1844 uitgestorven Reuzenalk, die ook op de Fär Öer voor kwam, had één broedplek voor zijn enige ei. Joensen gaat achter een stenen wal zitten. Als een Papegaaiduiker aan komt vliegen steekt hij met een behendige zwiep de fleygestong achter de borstwering vandaan en manoeuvreert de stok zo, dat de Lundi niet meer uit het net kan. Twee vingers achter de vogelnek, en de veerluizen verlaten het lijkje.

Al eeuwenlang vangen de bewoners van Mykines zo hun vogels en steeds op dezelfde plaatsen. Soms bemachtigt een man er 1000 op een dag. Toch gaat dit niet ten koste van de kolonies. Een 'wildberi', een vogel die vis aandraagt voor zijn jongen, wordt gespaard. Papegaaiduikers, die niet rijp zijn om te broeden, dragen geen vis en zijn vogelvrij. Maar niet alle oudervogels vliegen altijd met vis in de bek. Toch kan ook dit geen kwaad volgens de Lundivangers. Voor elke jonge Papegaaiduiker zouden 7 volwassen exemplaren klaar staan om hem te voeren. dit is echter niet met zekerheid vastgesteld. Omdat verschillende nestgangen achter een grasgat kunnen liggen, gaan soms meerdere vogels een hol binnen. Zeekoeten en pinquins adopteren wel vreemde jongen, bijv. door ze te stelen in afwezigheid van de ouders. Biochemies onderzoek toont aan, dat de Zeekoet nauw verwant is aan de pinquin en niet bij de Alcidae thuishoort.

De 5 miljoen Papegaaiduikers van de Fär Öer schat men op een derde van het wereldtotaal. De Faeringers oogsten er jaarlijks een kwart miljoen van. De populatie kon dit verdragen in het verleden. Nu echter duizenden ten slachtoffer vallen aan de stookolie is dat sterk de vraag. Dat geldt voor alle alkachtigen en vogels die in de zee leven. De meeuwachtigen en Noordse Stormvogels die over zee vliegen en zich met scheeps- en ander afval van de menselijke 'beschaving' voeden zijn geweldig toegenomen. Ook zij heffen hun tol van de overige eilandbewoners. De ergste trawant van de mens echter voor een hollenbroeder is de rat. Deze heeft kolonies van de Noordse Pijlstormvogel, Papegaaiduiker, etc. sterk aangetast of uitgeroeid op de eilanden Man, Lundy, Ramsey, Ailsa Craig en verschillende Faeringer eilanden. Op het ontoegankelijke Mykines is de rat niet doorgedrongen. Nog steeds verduisteren papegaaiduikerwolken de lucht en kan Abraham Joensen op fleyging expeditie gaan.

Artikel ontvangen: 2 mei 1974

LITTERATUUR

- Alexander, W. (1959): Die Vögel der Meere. Hamburg.
 Gibbs, R. G. and P. J. Mawby (1968): Ornithological observations in the Faroes, 1966. Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift, 62:137-140.
 Hillenius, D. (1967): De vreemde eilandbewoner. Amsterdam.
 Lockley, R. M. (1953): Puffins. Londen.
 Pedersen, A. (1954): Die Vogelberge des Atlantik. Bern.
 Piebenga, J. (1958): Bergtoppen in de oceaan. Hilversum.
 Potts, G. R. (1961): Observations on birds of the Faeroes, 1960. Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift, 55:152-160.
 Williamson, K. (1970): The Atlantic Islands. Londen.